

Герберт Уеллс

Острів доктора Моро

I. У човні з судна «Леді Вейн»

Я не збираюся доповнювати газетні повідомлення про загибель «Леді Вейн». Усі знають, що через десять днів після виходу з Кальяо вона наскочила на уламки затонулого судна. На баркасі врятувалося тільки сім чоловік екіпажу, що їх на дев'ятнадцятий день підбрала канонерка «Міртл». Історія їхніх поневірянь стала така ж відома, як і жахливий випадок із «Медузою».

Одначе я маю додати до вже відомої історії загибелі судна «Леді Вейн» іншу, не менше жахливу і, безперечно, ще дивовижнішу історію. Досі гадали, що четверо людей, які були в човні, загинули. Але насправді сталося не так. І мені легко це довести: я — один із тих чотирьох.

Передусім я мушу зауважити, що в човні нас було зовсім не четверо, а тільки троє: Констанс, якого «бачив капітан, коли той стрибнув до човна» («Дейлі ньюс» за 17 березня 1887 року), нам на щастя і собі на лихо, у човен не потрапив. Коли він спускався між купами мотуззя під зламаним бугшпритом, то зачепився каблуком за тоненьку мотузку... Тому він, кинувшись у воду, на коротку

мить завис у повітрі донизу головою, а далі, падаючи, ще вдарився об якусь колоду, що плавала на хвилях. Ми кинулись гребти до нього, але він уже зник під водою.

Я сказав, що це нам на щастя він це потрапив у човен, та я можу додати, що це й собі на щастя, — адже ж у нас виявилось лише невеличке барильце води й кілька підмочених сухарів, така несподівана була тривога і таке непідготовлене було судно до будь-якої випадковості. Ми гадали, що ті, хто врятувався на баркасі, мають харчів більше (хоча, здається, це було не так), і почали гукати їх, та вони, мабуть, нас не могли почути, а наступного дня, коли мжичка вщухла — це було аж пополудні,— ми вже їх не побачили. Великі хвилі не давали нам підвестися й оглянути довкола водяний обшир. На морі здіймалися величезні вали, і ми з останніх сил утримували човен носом проти хвиль. Ті двоє, що врятувалися зі мною, були: Гельмар, такий же пасажир, як і я, та один матрос, не пам'ятаю, як його звали, низький на зріст, енергійний, недорікуватий хлопчина.

Вісім днів носило нас море. Випивши свій мізерний запас води, ми страждали від нестерпної спраги і вмирали з голоду. Через дві доби море нарешті заспокоїлося, і поверхня його стала наче скло. Але ті вісім днів! Читачеві, який не бував у бувальцях, годі й уявити собі все це! Щасливий він,

якщо не зазнав чогось подібного. Вже після першого дня ми майже не розмовляли. Кожен нерухомо лежав на своєму місці в човні, втупившись у крайобрій або спостерігаючи, як жах і кволість поступово опановують його супутників. Сонце палило нестерпно.

На четвертий день вода скінчилася. Нам стали маритися дивовижні видива, що їх ми немов бачили на власні очі. Але, здається, тільки на шостий день Гельмар висловив те, що було в кожного з нас на думці. (Пригадую, голоси наші були такі ослаблі, що ми аж нахилились одне до одного, ледве видушуючи слова). Якогога рішуче я виступив проти цього, воліючи краще затопити човен й загинути всім разом, віддавшись на поталу акулам, що переслідували нас. Гельмар ще сказав, що в нас буде що пити, коли ми пристанемо на його пропозицію. Тоді матрос приєднався до Гельмара, і я залишився один.

Я не хотів тягти жеребка. Цілу ніч матрос перешіптувався з Гельмаром, а я все сидів, тримаючи в руці ножа, хоч і сумнівався, чи стане мені сил змагатися з ними. Вранці я також пристав на Гельмарову пропозицію, і ми кинули півпенса, щоб у такий спосіб знайти нещасливця.

Жеребок випав матросові. Але він був сильніший від нас, тому й не збирався дотримувати домовленості. Отож він кинувся на Гельмара. Вони

зчепилися й наполовину встали. Дном човна я поплазував до них. Я мав намір допомогти Гельмарові, схопивши матроса за ногу. Та раптом човен хитнувся, матрос утратив рівновагу, і вони обидва упали за борт. Мов камінь, вони пішли на дно. Пригадую, що я раптом засміявся, сам із того сміху дивуючись, — такий він був раптовий і безпричинний.

Не знаю скільки я пролежав упоперек човна, все думаючи: коли б вистачило снаги підвестися та напитися солоної води, аби вже померти швидше. Тоді нараз побачив я на обрії судно і, лежачи, дивився на нього з цілковитою байдужістю, так, неначе то була просто картина. Певне, я тоді марив, проте згадую зараз усе досить ясно. Пам'ятаю, голова моя хиталась у такт хвилям, і обрій танцював разом із судном, то підіймаючись, то падаючи. Так само ясно пам'ятаю, що я певен був, ніби вже помер, і думав, яке ж це лихе глузування долі: судно прийде надто пізно і підбере моє вже мертве тіло. Мені здавалося, що страшенно довго я лежав отак, поклавши голову на сидіння і стежачи, як переді мною танцює ця невеличка шхуна. Вона посувалася вперед, маневруючи з боку в бік, бо йшла проти вітру. Мені й на думку не спадало повернути її увагу. Що робилося зі мною відтоді, як я угледів борт судна і аж доки отямився в маленькій каюті, — майже нічого не втрималось у

мене в пам'яті. Я тільки невиразно пригадую, що мене підіймали трапом і що хтось великий, рудий, в ластовинні, схилившись над бортом, пильно дивився на мене. Далі ще залишилися тьмяні враження від якогось смуглявого обличчя з дивним поглядом, втупленим просто мені в очі. Я вважав, що то була маячня, аж доки згодом не зустрівся з тим поглядом удруге. Пам'ятаю ще й те, як мені крізь зуби вливали якусь рідину. Оце й по всьому.

II. Людина нізвідки

Каюта, в якій я опинився, була маленька й досить-таки занехаяна. Якийсь білявий, середнього віку чоловік із солом'яно-жовтими вусами й обвислою нижньою губою сидів поруч, тримаючи мою руку. Добру хвилину ми мовчки й зосереджено дивилися один на одного. Очі він мав водяні й сірі, навдивовижу позбавлені будь-якого виразу.

Згори почувся такий звук, ніби хтось там ударив по залізному ліжкові, а далі глухо й люто заричала якась велика звірина. Чоловік, що сидів біля мене, відразу ж заговорив.

Він повторив своє запитання:

— Як ви себе почуваете?

Пригадую, я відповів, що відчуваю себе добре. Я не міг тільки добрати, яким чином опинився тут. Певне, він прочитав це запитання з мого обличчя,

бо я сам свого голосу не чув.

— Вас, уже безнадійного, підібрали в човні з «Леді Вейн». На борту човна була кров.

В цю ж мить погляд мій зупинився на моїй руці. Вона була така худа, що скидалася на шкіряну торбу, в якій теліпаються кістки. Дивлячись на неї, я враз пригадав усе, що сталося в човні.

— Випийте оце, — сказав незнайомець, подаючи мені якусь холодну червону рідину, що смаком нагадувала кров. Я одразу відчув себе краще.

— Маєте щастя, — додав він, — що потрапили на судно, де є лікар. — Мова у нього була якась булькотлива, з помітною шепелявістю.

— А що це за судно? — повільно запитав я охриплим від довгої мовчанки голосом.

— Це невеличка торговельна шхуна, що йде з Аріки до Кальяо. Звідки вона взагалі взялася — я не допитувався. Певно, що з країни вроджених йолопів, не інакше! А сам я — пасажир із Аріки. Той дурень, що володіє судном, — він же й капітан, на ймення Девіс, — загубив свої капітанські права, чи щось таке. З усіх безглузвих імен він не спромігся вибрати своєму суднові нічого ліпшого від «Іпе-какуани». Проте, коли море спокійне, ця лушпайка йде не так-то й погано.

Раптом згори знову долинув якийсь шум — гарчання тварини разом із людським голосом.

Потім хтось вигукнув: «Нема погибелі на цього бовдура!» — і все затихло. — Ви були за крок від смерті,— провадив мій співрозмовник. — Вам би таки й настав кінець, якби я не вприснув дечого. Відчуваєте біль в руках? Це від ін'єкції. Ви майже тридцять годин лежали без пам'яті.

Я впав у важку задуму, коли це думки мої перервав гавкіт собак.

— Чи не можна б чогось попоїсти? — запитав я.

— Можете дякувати мені,— відповів незнайомець. — Я вже звелів підсмажити вам баранини.

— Ото гаразд, — сказав я — Я охоче поїм.

— Так, але... — Хвилину повагавшись, він додав: — Але мені цікаво дізнатися, яким же це чином ви опинилися в човні один?

Мені видалося, що в очах у нього промайнула тінь підозри.

— Оте ще мені кляте гавкання! раптом вигукнув він і миттю вискочив із каюти.

Я чув, як він сердито сперечався з кимось, а той відповідав йому щось незрозуміле. Здається, там дійшло аж до бійки, хоча я не певен, що мій слух не підводить мене. Нагримавши потому ще й на собак, мій співбесідник повернувся до каюти.

Отже, — промовив він з порога, — щойно ви почали розповідати мені свою пригоду.

Я сказав, що звать мене Едвард Прендік і що я захоплююся природничими науками, скрашуючи тим самим безбарвність свого досить заможного життя. Це його помітно зацікавило.

— Колись і я в університеті студіював усілякі науки, вивчав біологію, писав щось про яєчники хробаків, пре травні органи слимаків і таке інше. Господи! Вже десяти літ пролетіло відтоді! Але ж розповідайте далі, розкажіть, як ви опинилися в човні.

Я ще був страшенно кволий і через це свої поневіряння виклав у небагатьох словах, але він, очевидячки, був задоволений з моєї розповіді. І коли я дійшов кінця, він повернувся до розмови про свої природничі студії та праці з біології. Він докладно розпитував про Тотенгем-Корт-роуд і про Гауер-стріт.

— А Каплатці — чи ще й досі він у моді? О, який ж то був розкішний мюзик-хол!

Мабуть, він був посереднім студентом медиком, бо од разу ж перевів розмову на танцюльки, розповівши мені при тім деякі епізоди зі свого життя.

— І все це я облишив десять років тому! Яке то все було чудове! Тільки сам я був тоді зелений та дурний Вичерпався, ледве сягнувши двадцяти літ... Тепер уже не те... Стривайте-но, я ж повинен зазирнути на кухню до того осла-кока, що він там

робить з вашою бараниною.

Згори знову несподівано почулося гарчання, і було воно таке дике, аж я здригнувся.

— Що це таке? — гукнув я до співрозмовника, та двері за ним уже зачинилися.

Незабаром він повернувся, несучи смажену баранину Її запах розпалив у мене такий апетит, що я відразу ж забув про те гарчання.

Цілу добу я тільки спав та їв і під кінець уже так набрався сили, що міг встати з ліжка і підійти до ілюмінатора. Я побачив, як, мирно влягаючись, ходили на морі важкі зелені вали. Шхуна, очевидно, мчала за вітром. В цей час зайшов до каюти Монтгомері, — так звали мого співрозмовника. Я попросив у нього що-небудь одягти. Він сказав, що ту одягу, в якій мене підібрано, нібито викинулі за борт, і дав мені дещо зі свого вбрання, зшитого з грубого полотна. Але воно висіло на мені, бо Монтгомері був значно вищий і кремезніший.

Між іншим, він сказав, що капітан зараз п'яний як чіп і сидить у себе в каюті. Одягаючись, я розпитував у нього, яким курсом прямує наше судно. Він відповів, що воно йде на Гаваї, але по дорозі має висадити його.

— Де? — запитав я.

— На острові... Там, де я живу. Скільки я знаю, цей острів не має назви.

Він глянув на мене. Його нижня губа обвисла,

а погляд від несподіванки став якийсь розгублений. Я здогадався, що він хоче уникнути моїх розпитувань, і з обачності вирішив більше цієї теми не торкатися.

III. Дивне обличчя

Ми вийшли з каюти й наштовхнулися на чоловіка, що заступив нам дорогу. Стоячи на східцях спиною до нас, він пильно вдивлявся в глибину люка. Наскільки я міг розгледіти, він був куций на зріст, широкоплечий, незграбний, із сутулуватою спиною, шия його була вкрита цупкою щетиною, а голова геть увійшла в плечі. На ньому була одежа із синьої саржі. Чорне волосся його здавалося напрочуд густим і жорстким. Раптом скажено загарчали невидимі собаки, і він ураз шарпнувся назад, так що я ледве встиг стримати його рукою. Він із чисто звірячою спритністю рвучко обернувся.

Його чорне лице, що майнуло тоді переді мною, глибоко вразило мене. Воно було страхітливо потворне. Нижня щелепа виступала далеко вперед, скидаючись трохи на звірячу. В напіврозкритому великому роті блиснули такі зубиська, яких ніколи ще не доводилося мені бачити в жодної людини. Білки очей були залиті кров'ю, тільки тоненька біла смужечка

обмережувала брунатні зіниці. Дивне збудження відбивалося на його обличчі.

— Ти, проклятущий! — гримнув на нього Монтгомері.— Якого дідька стовбичиш на дорозі?

Чорний метнувся вбік, не вимовивши й слова. Коли я підіймався трапом, то мимоволі весь час дивився на нього. Монтгомері на якусь хвилину зупинився внизу.

— Чого виснеш тут? — додав він стриманіше. — Твоє місце нагорі, ти сам знаєш.

Чорновидий зіщулився.

— Вони... Вони не хочуть, щоб я там був, — повільно, з дивною хрипотою в голосі озвався він.

— Вони не хочуть?! — погрозово вигукнув Монтгомері.— Але я наказую тобі йти туди.

Він хотів щось іще додати, та, раптом глянувши па мене, почав підійматися трапом услід за мною. Вкрай зачудований дивною потворністю цього чорновидого створіння, я зупинився на півдорозі й глянув на нього знову. Я ще ніколи не зустрічав такого невимовно відразливого обличчя, і, — яка неймовірна суперечливість! — водночас у мене було враження, ніби я десь уже бачив саме отакі риси, отакі рухи, що гостро вразили мене тепер. Уже згодом спало мені на думку, що, певне, я бачив його тоді, коли мене підіймали на судно. І все-таки це не розвіювало моїх підозр: я не міг зрозуміти, як можна, хоч раз побачивши таке

обличчя, забути найточніші обставини зустрічі з ним?

Кроки Монтгомері, що йшов позад мене, перебили мої думки. Я повернувся й став оглядати захаращену палубу маленької шхуни. Звуки, які я чув раніше, уже трохи підготували мене до того, що мені довелося зараз побачити. Такої загідженої палуби я, безперечно, ніколи ще не бачив. Там валялися огризки моркви, стебла якоїсь трави, всяке сміття. До грот-щогли було прив'язано на ланцюгах цілу зграю клятущих хортів, що почали гавкати й кидатись на мене. Під бізань-щоглою величезна пума була затиснена в такій маленькій залізній клітці, що не могла й повернутися. Далі під правим бортом стояло кілька великих кліток із кроликами, а біля них у коробці, збитій на зразок клітки, стояла самотна лама. На собаках були намордники. Єдиним людським створінням на палубі був похмурий мовчазний матрос біля стерна. Полатані брудні вітрила напиналися під вітром, і маленьке суденце, здавалося, мчить на всю силу. Небо було ясне, сонце котилося до заходу. Гнані вітром довгі спінені хвилі бігли разом із нами. Ми проминули стернового, вийшли на корму й дивилися звідти, як під нею піниться вода, як танцюють і зникають у кільватері бульбашки. Я обернувся й глянув уздовж загідженого судна.

— Що це, морський звіринець? — запитав я.

— Та щось подібне, — відповів, той.

— Для чого тут ці тварини? На продаж, наче якісь рідкісні зразки? Капітан хоче збути їх десь у південних морях?

— Може, й так, — ухильно відповів Монтгомері й обернувся до корми.

Раптом ми почули чийсь вереск і цілу зливу брутальної лайки, що доносилась із люка. Звідти поспіхом вилізло те саме неоковирне створіння з чорним обличчям. За ним з'явився присадкуватий рудоволосий чолов'яга в білому кашкеті. Тільки забачивши чорновидого, хорти, що вже потомилися гавкати на мене, почали знову люто гарчати й рватися з ланцюгів. Чорний завагався перед ними на мить, коли це підскочив рудий і щосили вдарив його межи плечі. Сердега звалився, як підрубаний, і покотився брудною палубою під оскаженіле собаче гавкання — щастя його, що на собаках були намордники. Із вуст рудого вихопився радісний крик. Він стояв, похитуючись, і щомиті, здавалось мені, міг упасти в люк або кинутись на свою жертву.

Монтгомері побачивши його, аж затремтів.

— Стривайте! — гукнув він застережливо.

На палубу вийшло кілька матросів. Чорновидий із диким виском качався під собачими ногами, та ніхто й гадки не мав порятувати його. Хорти щосили штовхали мордами свою жертву. їхні

рухливі сірі тулуби юрмилися на недоладно розпростертому тілі. А довкола стояли матроси й гутютюканням заохочували псів, ніби все це було їм найутішнішою забавкою. Монтгомері щось гнівно вигукнув і пішов уздовж палуби; я рушив за ним.

За хвилю чорновидий звівся на ноги і пошкutilьгав геть. Біля вантів він сперся на борт і так стояв, важко дихаючи й поглядаючи через плече на хортів. А рудий тим часом зайшовся задоволеним сміхом.

— Слухайте, капітане, — більш, ніж звичайно, шепелявив Монтгомері, вхопивши рудого за лікті. — Як ви смієте?

Я стояв позад Монтгомері. Капітан обернувся до нього й вступився посоловілими п'яними очима.

— Як це — смію? — буркнув він. З хвилину він мляво дивився в лице Монтгомері, а тоді додав: — Косторізе проклятий!

Рвучким рухом він висмикнув руки і по кількох безуспішних спробах нарешті всунув свої кулачиська у бокові кишені.

— Ця людина — пасажир, — промовив Монтгомері, — і ви не маєте права давати рукам волю.

— Геть до біса! — ревнув капітан. Він різко повернувся й ледве не впав. — На власному судні я можу робити все, що мені заманеться!

Я вважав, що Монтгомері, бачивши капітана п'яним, мусив би облишити його, а не заводитись. Проте він, ледь помітно збліднувши, рушив за капітаном, який наближався до борту.

— Слухайте, капітане, — повторив Монтгомері, — ніхто вам не дозволить отак поводитись із моїм служником. Ви глумитесь над ним із того часу, як він ступив на судно.

Хвилину капітан мовчав. Хміль запаморочив йому голову, і він не міг знайти потрібних слів. Кінець кінцем він прохрипів:

— Косторізе проклятий!

Ця сцена впевнила мене, що Монтгомері — людина рішучого характеру, здатна розпалити себе і тривалий час перебувати в такому стані. Було видно, що суперечка ця не перша.

— Він же п'яний, — сказав я, наважившись і собі втрутитись у цю справу, — краще з ним не заводитись.

Обвисла губа Монтгомері скривилася.

— Він завжди п'яний. Ви вважаєте, що це виправдує його знущання з пасажирів?

— Моє судно, — знову почав капітан, махнувши рукою кудись у напрямі кліток, — було чисте. А гляньте-но зараз!

І справді, чистим судно аж ніяк не можна було назвати.

— Моя команда була пристойна, — не вгавав

п'яний.

— Ви самі погодилися взяти на борт тварин.

— Я волів би довіку не бачити вашого триклятого острова. Ну й на якого чорта знадобилися там ці тварини? А ваш служник... Хіба ж то людина? Якийсь пришелепуватий. І тут йому робити нічого! Чи, може, ви думаєте, що моє судно належить вам?

— Ваші матроси весь час знущаються над тим бідолахою.

— Воно й не диво. Бо то ж диявол, суцїй диявол!

Вони його терпіти не можуть. Та й я не можу. Всім він осоружний, навіть вам!

Монтгомері відвернувся від капітана.

— І все-таки ви мусите дати йому спокій, — промовив він, підтверджуючи сказані слова кивком голови.

Але капітан, видно, не мав ніякого бажання поступатися.

— Хай тільки, — не втихомирювався він, — насмілиться те опудало з'явитися ось тут, я йому всі тельбухи виверну! І не вам учити мене, що я маю робити. Кажу вам: я — капітан. Капітан і господар. Я тут закон, кажу вам, я тут закон і пророк! Я погодився відвезти пасажира і його слугу до Аріки й назад, а на острів ще привезти кількох тварин. Але я не погоджувався везти якусь сатану і

якогось косторіза...

Це останнє вже було на адресу Монтгомері. Той кинувся до капітана, але я став між ними.

— Він же п'яний, — знову сказав я.

Капітан розійшовся ще дужче:

— Заткни пельку.

Я рвучко обернувся до нього, мимохідь побачивши, яким загрозливим стало поблідле обличчя Монтгомері. Цим втручанням я спрямував на себе весь потік лайливих слів.

Та все ж я був задоволений, що відвернув неминучу бійку, нехай і за рахунок гніву п'яного капітана. Мені траплялося бувати серед усілякого люду, проте я ніколи ще не чув із людських уст такої невтримної зливи най-огиднішої лайки, яку оце почув із капітанових уст. При всій своїй природженій лагідності я насилу міг вислуховувати таку гидоту. Звичайно, стримуючи капітана від бешкету, я забув, що для нього я всього-на-всього людська істота, підібрана в морі й позбавлена будь-яких засобів до існування, що я тільки дармовий пасажир, залежний від добрості чи розрахунку судновласника. Та будь-що-будь, але бійки я таки не допустив.

IV. Біля борту шхуни

Того ж вечора, по заході сонця, ми побачили землю, і шхуна кинула якір. Монтгомері сказав, що це і є мета його подорожі. Берег був занадто далеко, щоб можна було детально його розгледіти. Все, що я бачив;— це синювата вузька цятка на невиразному тлі сіро-блакитного моря. Звідти здіймалася в небо майже прямовисна смужечка диму.

Капітана не було на палубі, коли побачили землю. Зігнавши на мені всю лють, він зійшов донизу і, як я дізнався, заснув на підлозі своєї каюти. Його помічник узяв на себе команду. Це був той самий понурий мовчун, якого ми бачили біля стерна. Здавалося, що він також відчував до Монтгомері неприязнь. Обідали ми втрюх, і час минав у похмурій мовчанці: помічник не звертав на нас анінайменшої уваги. Я кілька разів марно пробував вступити з ним у розмову. Мене вразило й те, що ця людина ставиться до Монтгомері та його тварин з якоюсь дивною ворожнечею. Монтгомері ж — я вважав — старанно приховує справжні наміри, з якими везе своїх тварин. Проте хоч моя цікавість дедалі зростала, я вже його не розпитував.

Допізна ми розмовляли з ним на палубі. На небі висіялись зорі. Нічну тишу порушувало тільки шарудіння тварин та переривисті звуки на носі

судна, де горіло жовтаве світло. Припавши до палуби, зі своєї клітки за нами сторожко чатувала сяючими очима пума. Пси, здавалося, поснули. Монтгомері витяг сигари.

З сумом згадував вів Лондон, розпитував мене про зміни, що сталися там. Він говорив як людина, що любила те далеке життя, а тоді несподівано втратила його назавжди. Я намагався підтримувати цю розмову. Дивацтво співбесідника мимоволі спадало мені на думку, коли, розмовляючи з ним, я дивився на його виснажене, бліде обличчя, освітлене ліхтарем, що висів позад мене. Потім я обернувся і кинув погляд на темний океан, що десь у невідомості ховав той маленький острів.

Цей чоловік, думалось мені, явився з безмежжя тільки для того, щоб урятувати мене. Завтра він покине шхуну і назавжди зникне з мого життя. Навіть якби ми познайомилися за звичайних обставин, то й тоді зустріч із ним, безперечно, не могла б не вразити мене. А тут іще така дивна обставина, що цей освічений чоловік живе на маленькому, нікому не відомому островці, та ще й везе туди такий незвичний багаж. Мимохіть повторював я капітанове запитання: навіщо здалися йому ці тварини? І чому він не признався, коли я вперше завів про це мову? А його служник — у ньому було щось надзвичайно дивне. Всі ті обставини таємничим серпанком оповивали цю

людину, пожвавлюючи мою уяву і відбираючи мені мову.

Десь опівночі наша розмова про Лондон урвалася. Ми стояли мовчки, спершись на борт, і дивилися на спокійний океан, в якому відбивалися зорі. Кожен думав про своє. Нічна пора схилила до розчуленості, і я почав дякувати Монтгомері.

— Коли говорити щиро, — мовив я перегадом, — то ви врятували мені життя.

— Це випадковість, — відказав він, — просто випадковість.

— І все-таки я вам вдячний.

— Нема за що дякувати. Ви потребували допомоги, а в мене була можливість подати її. Я зробив вам ін'єкцію і потім годував вас — так, як робив би, здибавши рідкісний зразок якоїсь тварини. Я нудився, бо не знав, чим себе зайняти. Запевняю вас, якби я тоді був у поганому гуморі або якби ваше обличчя чомусь мені не сподобалось, то, далєбі, не знаю, що сталося б із вами...

Така відповідь трохи охолодила мене.

— Але ж бо... — почав я знову.

— Це звичайнісінька випадковість, кажу вам, — перебив він мене. — Така ж випадковість, як і все в людському житті. Тільки дурень не здатний цього збагнути. Чого б ото сидіти мені тут вигнанцем цивілізації, замість того щоб жити щасливо та втішатися усіма вигодами лондонського

життя? Та лише тому, що одинадцять років назад однієї туманної ночі я на десять хвилин з'їхав з глузду!

Він урвав мову.

— Ну й що? — спитав я.

— І все.

Запала мовчанка. Тоді він нараз засміявся.

— В цьому зоряному світлі є щось таке, від чого починаєш багато базікати. Хай я й осел, але все ж я хочу вам розповісти.

— Будьте певні, що мені можна звіритись... Я вмю тримати язика за зубами.

Він уже був намірився розповідати, та раптом, завагавшись, заперечливо похитав головою.

— А втім, — сказав я, — можете й не розповідати, я не з цікавих. Кінець кінцем, власні таємниці найкраще берегти в собі. Та й звірившись мені, що б ви виграли? Хіба на душі стало б легше, — це якщо я не розбазікаю. А якби я не стримався... Що було б тоді?

Він нерішуче щось пробурмотів. Йому, видно, було якось незручно, що отак раптом розчулився; мені ж із свого боку зовсім не кортіло дізнатися, що саме змусило молодого медика покинути Лондон. На це вистачало мені власної уяви. Я знизав плечима й відвернувся. Чиясь мовчазна постать, схилившись на борт, дивилася на відбиті у воді зорі. Це був служник Монтгомері. Він почув, як я

ворухнувся, і хутко зиркнув на мене через плече, а потім знову втупився очима в море.

Ця, сказали б ви, дрібниця несподівано приголомшила мене. Довкола було темно, тільки біля стерна блимав ліхтар. На коротку мить обличчя цього створіння вигулькнуло з темряви на світло, але я встиг помітити, що його очі світилися блідо-зеленим вогнем.

Тоді я ще не знав, що людські очі можуть мати бодай червонуватий відблиск. Тому все це видалося мені чимось надприродним. Чорна постать з вогненним зором пронизала всі мої помисли й почуття, і раптом переді мною на якусь хвилину знову ожили забуті жахи дитячих марень. Зникло все це так само швидко, як і з'явилося. Я знову побачив перед собою надграбну людську постать, в якій уже не було нічого незвичного, вона схилилась собі над бортом і дивилася на зорі, що віддзеркалювались у воді.

Монтгомері звернувся до мене:

— Я хотів би зійти вниз, — сказав він, — якщо ви надихалися свіжим повітрям.

Я щось буркнув йому у відповідь. Ми спустилися вниз і розпрощалися біля дверей моєї каюти.

Цілу ніч мені верзлося казна що. Щербатий місяць зійшов пізно. Його таємниче бліде проміння навскіс падало до мене в каюту, і від койки лягала

на стіну якась химерна тінь. Тоді нагорі попрокидалися хорти, почали гарчати й гавкати, так що я ледве міг склепити очі. Заснути ж мені пощастило тільки перед світанком.

V. Людина, якій нема куди подітися

Раннім ранком — це був другий день після видужання і, здається, четвертий, відколи мене підібрали, — я прокинувся з своїх тривожних снів, сповнених стрілянини і реву юрби. Згори чути було чийсь захриплі крики. Я протер очі й лежав, прислухаючись до галасу, лише поволі усвідомлюючи, де це я. Тоді почулося чалапання босих ніг, гуркіт, ніби кидали щось важке, скрип і дзвін ланцюгів. До мене долинув плескіт води. Враз судно круто повернуло і жовто-зелена пінява хвиля хлюпнула в маленьке кругле віконце каюти; стікаючи, вода ринула геть. Я швидко одягнувся і метнувся на палубу.

Підіймаючись трапом, я побачив на тлі багряного неба — саме сходило сонце — широку спину капітана і його руде волосся. По мотузці, пропущеній через блок на головній щоглі, капітан спускав пуму. Видно було, що сердешна звірина смертельно перелякана і вся зіщулилась у своїй маленькій клітці.

— За борт їх! — горлав капітан. — Геть їх за

борт! Зараз я очищу своє судно від цієї погані!

Він заступав мені дорогу і, щоб вийти на палубу, я змушений був торкнутися його за плече. Він відсахнувся і ступив крок назад, щоб розгледіти, хто це такий. З першого погляду було видно, що він і досі п'яний.

— Га? Хто це? — тупо дивлячись на мене, гукнув він, а тоді проблеск свідомості майнув у нього в очах. — А, та це ж містер... містер...

— Прендік, — підказав я.

— Який там у дідька Прендік! — гаркнув він. — Ваше ім'я Заткнипельку. Містер Заткнипельку!

Певно, що нічого було відповідати цій тварюці. Але те, що він далі збирався робити — то вже й зовсім я не міг передбачити. Він простяг руку до трапа, біля якого стояв Монтгомері, розмовляючи із плечистою сивою людиною в брудній синій фланелевій одежі. Людина ця, мабуть, щойно тільки ступила на борт.

— Ос-сюди, — заревів капітан, — ос-сюди, проклятий містере Заткнипельку!

Монтгомері і той прибулець на ці слова обернулися.

— Чого ви хочете? — запитав я.

— Забирайся геть, проклятий містере Заткнипельку, ось чого я хочу! Геть під три вітри, й хутко мені! Ми прибираємо наше судно, очищуємо

наше нещасне судно! Ану — за борт!

Зовсім отетерівши, я дивився на нього, через якусь мить мені спало на думку, що це якраз те, що мені потрібно. Перспектива подорожувати далі в товаристві цього лайливого дурня, будши єдиним пасажиром на судні,— аж ніяк не приваблювала мене. Я обернувся до Монтгомері.

— Ми не можемо вас узяти, — коротко заявив широкоплечий.

— Не можете мене взяти! — вражено промовив я. Справді, я ще ніколи не бачив такого впертого й рішучого обличчя, як у цього прибульця.

— Вислухайте мене, — сказав я, обертаючись назад до капітана.

— За борт! — ревновав той. — Це судно не для тварин та людоджерів, гірших за тварин, куди гірших! За борт, проклятий містере Заткнипельку! Не візьмуть вони вас — однаково будете за бортом, хоч би там що! Геть із своїми друзями! Я назавжди розпрощався з цим триклятим островом. Досить з мене! Амінь!

— Монтгомері, будьте хоч ви... — заволав я.

Його нижня губа скривилась. Кивком голови він безнадійно показав на сиву людину, що стояла поруч нього, — мовляв, не моя воля допомогти вам.

— Тепер я вже подбаю про вас! — сказав капітан.

Почалися дивовижні переговори. Я

навпереміну просив кожного з цих трьох людей. Спершу сивого чоловіка, щоб дозволив мені зійти на берег, тоді Монтгомері, тоді п'яного капітана, щоб залишив мене на судні; я благав навіть матросів. Монтгомері не прохопився ані словом, а все тільки хитав головою.

— Ви підете геть із судна! — повторював капітан. — До біса закон! На судні я королюю!

Нарешті я перестав просити, не докінчивши марної погрози. В нападі істеричної злості я відійшов до корми і похмуро вступився у порожнечу.

А тим часом матроси швидко розвантажували судно, спускаючи ящики й клітки з тваринами. З підвіреного боку шхуни стояв баркас із двома піднятими вітрилами, і туди скидали весь цей вантаж. Корпус баркаса був закритий від мене бортом шхуни, тому я не міг розгледіти, хто саме прибув із острова і приймає багаж.

Ні Монтгомері, ні його компаньйон це звертали на мене ніякої уваги. Вони віддавали накази чотирьом чи п'ятьом матросам, які спускали багаж, часом і собі докладаючи рук до роботи. Капітан також крутився там, скоріше заважаючи, аніж допомагаючи матросам. Я впадав навперемінку то у відчай, то в лють. Отак чекаючи, як вирішиться моє майбутнє, я раз чи двічі насилу стримався, щоб не розсміятися зі Своєї щербатої

долі. Сьогодні я не мав у роті й рісочки і від цього почував себе ще більш розбитим. Голод і кволість позбавляють людину мужності. Я цілком ясно усвідомлював, що Не маю сил чинити опір капітанові, який міг любісінько позбутися мене, і не знав, як можна змусити Монтгомері та його супутника забрати мене. Мені залишалося тільки пасивно очікувати, що воно буде. А судно все розвантажували, і доля моя нікого не обходила.

Незабаром цю роботу закінчили і тоді взялися за мене. Хоч як я опинаяся, сил моїх було замало, і мене потягли до трапа. Проте навіть і в цю хвилину я завважив, які на диво смугляві були обличчя людей, що сиділи в баркасі разом із Монтгомері.

Баркас тим часом уже швидко відчалив від судна. Піді мною з'явилася смуга зеленої води. Вона швидко ширшала, і я з усіх сил позадкував, щоб не полетіти сторчка в воду.

Команда баркаса щось глумливо загукала, і я чув, як Монтгомері висварив її. А капітан, його помічник та один матрос, що помагав їм, потягли мене на корму. Там до борту судна було прив'язано човен з «Леді Вейн». Він був наполовину затоплений, без весел і без ніякого харчу. Я відмовився зійти в нього й простягся серед палуби. Зрештою вони спустили мене туди на линві, бо з того боку трапів не було. Тоді відрізали линву і покинули мене в човні напризволяще.

Хвилі поступово відносили мене від шхуни. Немовби остовпілий, я дивився, як матроси взялися за снасті, і судно повільно, але впевнено повернуло носом до вітру. Вітрила затріпотіли й напнулися. Я байдуже дивився на побитий негодою борт шхуни, що круто похилилася в мій бік. Вона поволі почала зникати у мене з очей.

Я навіть не повернув голови, щоб слідкувати за нею. Спершу я ледве міг повірити в те, що сталося, і, впавши на дно човна, тупо дивився на пустельний океан, покритий легкими брижами. Лише згодом до мене дійшло, що я знову опинився в цій триклятій напівзатопленій шкаралупі. Коли я оглянувся назад, мені ще було видно над бортом човна, як віддалялася шхуна з рудим капітаном. Стоячи на кормі, він щось глузливо кричав до мене. Перевівши погляд на острів, я побачив баркас, який дедалі меншав, підходячи до берега.

Нараз я осягнув увесь жах свого становища. Я не мав ніякої змоги дістатися берега, хіба що хвилі віднесли б мене туди. Ви ж мусите пам'ятати, що я й досі був слабосилий після отих своїх пригод на човні, до того ж я був голодний, ледве при пам'яті,— чи ж диво, що мені забракло мужності? Раптом ридання вирвалося з моїх грудей. Я зайшовся таким плачем, яким плакав лише малою дитиною. Сльози текли по моїм обличчі. В нападі відчаю я став бити кулаками воду на дні човна. Я

сказано гатив ногами по його борту. Я благав у бога смерті.

VI. Жахливі веслярі

Побачивши, що я таки справді покинутий напризволяще, остров'яни змилосердилися наді мною. Мене повільно несло на схід, у напрямі до острова, і я з полегкістю зітхнув, побачивши, що й баркас повернув у мій бік. Коли важко навантажений баркас підійшов ближче, я міг розгледіти сивого широкоплечого супутника Монтгомері, що сидів на кормі поміж собак та багажних скринь.

Він мовчки й нерухомо дивився на мене. Чорновидий сидів біля пуми на носі баркаса і також не відводив од мене пильних очей. Було там іще троє чудних звіроподібних створінь, на яких люто гарчали хорти. Монтгомері, що кермував стерном, підчалив до мене, тоді трохи підвівся, схопив кінець линви від мого човна і прив'язав його до своєї корми, щоб тягти мене на буксирі,— в баркасі не було місця.

Я вже встиг отямитися після нервового потрясіння і досить бадьоро відповів на його оклик. Я сказав, що мій човен майже затоплений, і він подав мені дерев'яний черпак. Коли линва натяглась, я хитнувся назад від посмику, а потім

заходився вичерпувати воду. Доки не вичерпав, — у човен набігло багато води, але він був ще досить міцний, — я не мав часу кинути погляд на людей, які сиділи в баркасі. Підвівши ж голову, я побачив, що широкоплечий так само пильно і, як мені здалося, з певним занепокоєнням дивиться на мене. Коли наші погляди зустрічалися, він опускав очі на хорта, що сидів у нього між коліньми. Це був чоловік кремезної статури, з гарним чолом і масивними рисами обличчя. На очі йому нависала поверх повік шкіра, як це буває лише в літніх людей, а риси в куточках уст надавали обличчю виразу войовничої рішучості. Він про щось тихо розмовляв із Монтгомері.

Я перевів погляд на його трьох людей, що сиділи в баркасі. Навдивовижу чудна була ця команда. Я бачив лише їхні обличчя. В них було щось невловиме, — не знаю, що саме, але воно збуджувало в мені незрозуміле почуття огиди. Я уважно вглядався в них, але це відчуття не проходило, і я не міг дошукатися причин, які його викликали. Вони скидалися на темношкірих людей; руки й ноги їхні були чомусь завинуті по самі пальці в якусь брудну білу тканину. Ніколи я не бачив, щоб чоловіки так закутувалися, — це роблять хіба жінки на Сході. На головах вони мали тюрбани, з-під яких дивилися на мене блискучі очі. Щелепи цих таємничих облич занадто виступали

вперед, а гладеньке чорне волосся нагадувало конячу шерсть. Сидячи, вони здавалися багато вищими на зріст, аніж люди усіх тих рас, які я бачив досі. Сивий чоловік, — що був на зріст, мабуть, добрих шість футів, — коли сидів, виглядав на голову нижчим за цих трьох; Згодом я переконався, що насправді вони були не вищі за мене, тільки мали тулуби неприродно довгі, а ноги — куці — й кумедно викривлені. В усякому разі, вигляд у них був напрочуд потворний. Вищий за них усіх під переднім вітрилом сидів отой чорновидий, що його очі світилися в темряві.

Коли я дивився на всю цю компанію, вони спочатку переймали мій погляд, а тоді відвертали очі вбік, тільки крадькома вже позираючи на мене. Мені спало на думку, що їм, певне, моє придивляння неприємне, і я перевів погляд на острів, до якого ми наближалися.

Острів був низький, густо вкритий рослинністю, здебільше пальмами якогось невідомого виду. В одному місці підіймалося високо в небо пасмо диму, розсіваючись білими, як пух, клаптями. Ми ввійшли в широку бухту з пологими берегами обабіч. Береги були вкриті темно-сі-рим піском, а далі вивищувався крутий пагорб футів шістдесят-сімдесят над рівнем моря. Там де-не-де росли дерева та чагарники. На схилі гори виднів якийсь строкатий мур, викладений, як я

невдовзі дізнався, почасти з коралів, а почасти з пемзової лави. З поза тієї огорожі виглядали два дахи, вкриті тростиною.

На березі, чекаючи нас, стояла якась людина. Здалеку мені видалося, що кілька чудернацьких створінь квапливо шаснули в куці на пагорбі; коли ми наблизились, я їх уже більше не бачив. Той, що стояв на березі, був середній на зріст, із чорним, як у негрів, обличчям. Рот у нього був майже безгубий, руки надзвичайно тонкі, а каракаті ноги кінчалися вузькими й довгими стопами. З похмурим, витягнутим вперед лицем він дивився на нас. Одягнений він був, як і Монтгомері та його сивий супутник, у синю куртку й штани.

Коли ми підпливли ще ближче, він почав надзвичайно кумедно бігати туди й сюди берегом. На команду Монтгомері ті четверо, що сиділи в баркасі, поскоплювались на ноги і дуже незграбно заходилися спускати вітрила. Монтгомері скермував баркас у вузьеньку штучну затоку, яка скидалася на маленький док. Я кажу «док», — але, власне, це була звичайна канава, лише розміром настільки велика, що під час припливу туди міг зайти баркас. Той, що був на березі, метнувся нам назустріч.

Відчувши, що баркас врізався носом у береговий пісок, я дерев'яним черпаком відштовхнувся від баркаса. Потім відв'язав лину й

причалив до берега. Троє закутаних веслярів, незграбно рухаючись, вибралися з баркаса і як стій кинулися вивантажувати багаж. Той, з берега, став їм допомагати. Я дивувався, спостерігаючи, як вони ходять, оці позамотувані веслярі,— вони аж ніяк не були вайлуваті, просто ноги їхні були наче в якийсь дивний спосіб повикручені,— так, ніби вони неправильно по-зросталися. Собаки, яких сивоголовий висадив на берег, гарчали і рвалися за ними з ланцюгів.

Троє довготелесих веслярів перемовлялися між собою якимись чудними горловими звуками. Коли вони взяли за лантухи, складені біля корми, той, що вийшов нам назустріч, залопотів до них якоюсь ніби чужеземною мовою. Достоту такий голос я вже десь чув, тільки не міг пригадати, де саме. Сивий чоловік стояв серед цієї метушні, тримаючи шістьох псів, і своїм громовим голосом покривав їхнє несамовите валування. Монтгомері також зійшов на берег, і всі заходилися розвантажувати баркас. Я ж був занадто кволий після тривалого голодування, — а тут ще й сонце палило мою неприкриту голову, — тому й не пропонував їм своєї допомоги.

Невдовзі старий із сивою чуприною неначе згадав — про мою присутність і підійшов до мене.

— У вас такий вигляд, — промовив він, — ніби ви забули поснідати.

Його чорні очиці поблискували з-під похмурих брів.

— Я мушу за це перепросити. Тепер ви наш гість, і ми маємо опікуватися вами, дарма що ви непроханий гість.

Він глянув мені просто в вічі.

— Монтгомері каже, що ви — людина освічена, містере Прендіку. Він сказав, що в'ї цікавитесь науками. Чй не можна дізнатись, якими саме?

Я розповів йому, що кілька років навчався в Королівському коледжі й провадив деякі біологічні дослідження під керівництвом Гекслі. Почувши це, він трохи підняв брови.

— Це дещо змінює справу, містере Прендіку, — зауважив старий із відтінком пошани в голосі. Як це не див-по, але ми теж біологи. Тут у нас свого роду біологічна станція. — Його погляд упав на людей у білому, що на котках котили до загорожі клітку з пумою. — Ми біологи, принаймні я й Монтгомері,— додав він. — Коли вам трапиться нагода покинути нас — невідомо. Наш острів не на втертому шляху кораблів. Нам випадає бачити їх не частіше, як раз на рік.

Він зненацька облишив мене, проминув тих, що тягли пуму, піднявся схилом і ввійшов до загорожі. Двоє людей залишилось із Монтгомері, вкладаючи вантаж на низенький візок. Лама була

ще на баркасі разом із кролячими клітками. На березі хорти рвалися з ланцюгів. Коли на пізок наклали десь із тонну вантажу, всі троє потягли його слідом за пумою. Далі Монтгомері відділився од них і, повернувшись до мене, простяг руку.

— Щодо мене, то я задоволений, — мовив він. — Той капітан справжній осел. Він би залляв вам сала за шкуру.

— Ви врятували мене вдруге, — відповів я.

— Це як підійти до справи. Запевняю вас, що острів видасться вам до біса дивовижним. На вашому місці я доклав би всіх зусиль, щоб вибратися звідціля, і якнайшвидше. Цей наш. — Монтгомері затнувся, ледве не прохопившись тим, що мав на думці. — Чи не були б ви ласкаві допомогти мені винести оцих кроликів?

Його поводження з кроликами дуже мене здивувало. Коли, залізши в воду, я допоміг йому винести одну з кролячих кліток і ми поставили її на берег, він одкрив дверцята і, нахиливши клітку, витрусив звірят на землю. Кролики покотилися один на одного рухливою безладною купою. Він плеснув у долоні, і вони відразу вистрибом розбіглися врізнобіч. їх було десь штук п'ятнадцятеро чи й двадцятеро.

— Живіть і розплоджуйтесь, друзі, — сказав Монтгомері, — заселяйте острів. — І додав у мій бік: — Нам тут трохи бракувало м'яса.